

Uudis: Wall Street Journal juhib tähelepanu probleemile Rootsi Kuningriigis, kus võim kipub vaikselt libisema laste kätte. Rootsi on kujundanud endale lastesõbraliku kuvandi. Lapsepuhkused on pikad ning riik rahastab lasteaiakohti juba alates üheaastasest saamisest. Pisikesi peetakse «kompetentseteks individideks» ning esimesedki triibulised on seadusega keelatud. Kõige selle tulemusel on lastest väga varajases eas saamas peamised otsustajad kodus – trend, mis muudab paljud ärevaks. Kooliõpetajatel on iseteadvate õpilastega üha raskem toime tulla: õpetaja, kes konfiskeerib lastelt mobiiltelefonid (kuna nood mängivad tunni ajal telefonimänge), peab pärast andma aru vanematele, kelle sõnutsi on rikutud nende laste õigusi. Rootsis on kujunemas reegliks, et lapsed otsustavad, mida pere lõunaks sööb, mida vaadatakse televiisorist ning kuhu tuleb minna puhkust veetma. «Lapsed, keda kasvatavad vanemad keda samuti väikesest peast eriliselt ei distsiplineeritud, on muutumas väga põikpäiseks ja enesekeskseks,» ütles ühe Stockholmi eeslinna õpetaja Ida-Maria Lindros (31). Tüüpiline stseen tema koolis oleks selline: «Ma palun lapsel enda järelt ära koristada ja ta vastab, et sina pole minu boss, sina ei või otsustada mida mina peaksin tegema.» «Kui sa kogu aeg oma tahtmise saad, ei arene sinus empaatiat ning sul on pärast probleeme teistega arvestamisel,» ütles Rootsi käitumispsühholoog Beatrice Nyström.

Rootsi rangete lastekaitseaduste tõttu on paljud vanemad laste distsiplineerimisel ebalevad ja arglikud. Füüsilise karistuse süüdistusi uurivad politseinikest, psühholoogidest ja prokuröridest moodustatud töörühmad ning trahvid – mis võivad ulatuda 1000 dollarini (ca 6688 Rootsi krooni) – on rahakotile rängad. Isade-emade arreteerimine on õnneks siiski harv. <http://e24.postimees.ee/2812408/rootsis-ronivad-lapsed-troonile>

Nagu me näeme, on seegi üks meie suurematest probleemidest, mida me ei näe. Sellele lisandub veel üks suurem probleem, millele ma pikemalt ei peatu kui vaid sedavõrd, et kuulutan meie anonüümsed kommentaatorid sellesama probleemi osaks, mis omakorda viitab millelegi veelgi laiemale.

Meie uudistest lisaksin kontrastiks selle: „Vähem teadvustatakse tõsiasja, et laste tervet tulevikku ohustab ka lapsevanemate vähene sotsiaalne kindlustatus. Majanduslikud raskused sunnivad pahatihti lapsega koos olemise asemel töötama ning halvimal juhul on vanemad pikki nädalaid lapsest täielikult eemal välismaal.“

Lisaks pealkirju: „Lottemaa kurvastab krõbeda piletihinnaga.“ või „Kaheksandat kuud rase väikelapse ema oli sunnitud ööbima autos.“

Näiliselt seosetud ja mõneti vastandlikudki uudised, ometi on neil sisemisi ühiseid jooni. Seoksin seda noorte tulevikuga veel järgmise Financial Times'i infokillu läbi: „Riikide liidritel tuleb leida värske nägu – inimene, kes on valitsustöös kogenud ning kes oskab rahvaga suhelda. Tuntud nimest aga üksi ei piisa, sest ühtlasi on vaja kindlustada, et uus president tooks ELi juhtimise paremasse fookusse ja tasakaalu. Euroopa seisab teelahkmel ning reformid on nüüd möödapääsmatud. Lõputute ametkondlike vaidluste aeg on ümber. Vana

kooli mehed enam ei kõlba.“ – kas see on tõene või agooniline ja vastutusest kõrvalehivil provokatsioon, mida saaks lahendada nagu Gordioni sõlme?

Mäletatavasti käisid NR saates kaks kena daami rääkimas loovusõpetusest ja sellel nädalal tuleb veel kaks. Sügisest loodame käima panna kord nädalas nii poole tunnise Loovussaate. Ega eriti midagi ei looda, aga mis sellest – siht peab olema suur. Miks ma sellest räägin? Samal põhjusel, miks kunagi võtsin sõna Reaalkooli juurdeehituse teemal – naised tunnevad intuiitiivselt, et miski on mäda ja üritavad asja parandada. Nad tunnevad oma laste pärast ökoloogilist muret.

Nagu neetud on seegi teema, mille nüüd ette võtan, keeruline ja nõuab nii ratsionaalsust kui intuiitiivsust. Kõik ei kehti korraga, ent kehtib põhimõtteliselt samas ajas. Kordan veelkord üle, et vandenõuliste „Siioni Tarkade protokollide“ kõik peatükid startisid nagu tippvõidujooksjad ühe stardipaugu peale ning sõltumata sellest kui pikad nad on, jõuavad nad finišisse ilmselt sama sekundi sees. Mõistmist aitab ka see kui keegi on „Pulp fiction“ paar kolm korda vaadanud ja suudab sealsed sündmused ajateljele asetada. Või kogumikust „Lilled Algermonile“ novelli „Enese ees ja järel“, oli vist, minategelased kokku lugeda; koos nendega, kes jutuks ei tule. Aga stardipauguküsimus on lihtne oma keerukuses:

Mille pärast põevad tänased 25-aastased, miks on nad tegelikult sisemiselt õnnetud?

Kujutagem endale ette neiukest-noorukest, kes on sündinud seitsmekümnendate viimaste ja üheksakümnendate esimeste aastate vahepeal. Ta on nii umbes paari-kolmekümne aastane. Ilmselt kõrgharidusega ja teeb mingit tööd. Kui ta elab Tallinnas, on töö ilmselt intellektuaalsem ja ta on linnakultuuri sisse kasvanud.

Miks võtsin vaatluse alla just tütarsoo esindaja? X-kromosoomi pärast ja et „hirmsam oleks“. Vaat’ sihukest neiukest nüüd vaadelgemgi lähemalt.

Põhimõtteliselt on tal kõik hästi, välja arvatud see, et ta ei ole eriti õnnelik. Miks küll? Uurime siis natukene, mis asi see õnn võiks olla. Siia sobib sobiks definitsiooniks: õnn on see, kui sa ei märka, et elad. See tähendab, et sul ei ole probleeme, sa teed mõnuga õigeid asju ja – oledki õnnelik. Aga linnaneiuikese õnne valem võiks olla:

ÕNN = tegelik elu – ootused-lootused

Muide, ootused/lootused võivad olla siin valemis isegi miinusmärgiga, sest ka pime kana leidvat teinekord tera. Kui ootad elult rohkem kui elu pakub, oled õnnetu. Ja kui elu pakub rohkem kui ootad, oled õnnelik. Kummalisel kombel paistab, et tõepärane tegelikkus, mida vanasti kutsuti objektiivseks reaalsuseks, ei ole siin sugugi ülimuslikus seisus. Ta ei maksa nimelt pea midagi, kui temaga ei tee koostööd ootused-lootused. Näiteks kui laps tahab sünnipäevaks punast palli, aga saab hoopis sülearvuti, on ta kindlasti esiotsa

pettunud, sest ta ootas-lootis midagi muud. Aga kui ta ootas sünnipäevaks ükskõik millist palli ja saab uhke firmapalli veel uhkemate kirjadega, ta lausa hüppab rõõmust! Õnne matemaatilise küljega on nüüd siis selge: kõige tähtsam on, et tegelikkus vastaks ootustele või koguni ületaks neid. Aga kust tulevad siis ootused-lootused, mis õnneturгу solkima kipuvad? Pole parata, põhjust tuleb otsida esivanemates, eelmises põlvkonnas ja nende tegudes, millest summeerus ühiskond.

Vanaisa ja vanaema esindasid kahtlemata ellujäänute põlvkonda, sest nemad ulatusid otsaga suurde sõtta ja sellele järgnenud loovasse ülesehitusperioodi. Nad sündisid ja kasvasid tõesti raskel ajal, kus kraanist ei tulnud sooja vett ja kraangi oli tihtipeale koridoris või õues. Vanaisal-vanaemal on juures sõjahõng. Võimalik, et nad töötasid rinde heaks ja nende toiduportsud ei hiilunud suuruse aga muude tänapäevaste omadustega. Kuski siis nad tutvusidki ja peaaegu sellest ajast saati on nad ka enamalt jaolt ainukeses ja kestvas abielus ja neil on ilmselt lapsed. Just, jah, mitmuses – lapsed. Ja kindlasti on nad ise pärit veel paljulapselisemast perekonnast. Täpselt nii nagu nende ja neile eelnenud põlvkondadel tavaks oli. Et paljud ei tulnud sõjast tagasi, tekitas vanavanemate põlvkond pisukese demograafilise plahvatuse. Vanaisa ja vanaema andsid lastele edasi oma elutarkust, et kõige tähtsam siinilmas on korralik amet, kindel töö ja väarikas sissetulek, mis sõltub tööst. Nad kindlust, et toit on hea ja rohi on roheline ja et jõulud on toredad. Nii kasvatavad nad ka oma lapsi, meie näidisneiukese-noorukese vanemaid, ikka mõtetega kindlast tööst ja erialasest karjäärist, mis lõpeb rahuloleva pensionipõlvega, mida õnnistab veel ka pisuke mustadeks päevadeks kõrvale pandud hoius. Kõigepealt tuleb aga kõvasti tööd teha!

Nende lapsed mekivad Elvise ja biitlite aega, tembutavad ja hipitsevad pisut EÕMis või EÜEs, rahunevad ning siirduvad ohates karjääriredeli manu. Ja siis tabab maailma, ka ENSVd, tegelikult ehmatav majanduskasv kaheksakümnendatel, mille tulemus on, et igasuguseid asju saab korraga raha eest. Ka ENSV saab oma ning esimese asjana kehtestab EV Ülemnõukogu endale väarika palga. Teise asjana, muide, kinnitatakse loomakaitseseadus. Samal ajal alustatakse amokki rahale, unustades kõik muu. Meelde on jäänud kuulutus, ilmselt küll paroodia: müüa valuuta eest ema ja isa hauaplatsid pealematmisvõimalusega... raha, raha, raha!

Ja neiukese vanemad rabavad nagu jõuavad, teenivad rohkemgi kui oodata oskasid ja kulutavad asjade peale, mida oodata ei osanud. Seati sisse elamine, saadi pärandusi, erastati „kollaste kaartidega“ jne. See kujundas ka nende tõekspidamised ning arusaamise elust. Sõda teadsid nad vaid kinolinalt ja majanduskriis oli pelgalt punktikene eksamiküsimustes. Nad teadsid ja teavad, et kõik on hästi, Savisaar ja Hitler on mõlakad, NATO vehib meie eest vihmavarjuga ja hääletama peab „võitjate“ poolt. Ja et raha saab siis kui teed tööd või ajad projekte välja.

Ja just selles vaimus on kasvanud ja kasvatatud meie tänaseks paari-kolmekümnene neiukene-noorukene. Isegi veel vägevamalt, kõik oli tema jaoks peeneks näritud. Ta teab lapsest saati, et võimalustel pole piire ja et nende põlvkond on võitjate põlvkond, nad on noored, andekad, edukad, võivad saada kelleks tahes.

Jõudsimegi üheksakümnendatesse. Telekast tulevad igavikuni ulatuvad haaravad seriaalid rikastest, ilusatest, tarkadest ja tublidest. Lapsukesed vaatasid neid ja hakkasid end tundma erilistena, väga erilistena. Neile näis, et nad juba on kangelased, kes ainult võidavad, et neile on lahti kõik teed muinasjutulossidesse. Et nad ei ole niisugused nürid töörabajad nagu nende vanemad, kes tagasid vaid elu majandusliku külje, et nemad on Geeniused suure algustähega, rikkad ja ilusad! Nad olid veendunud, et nende elus hakkavad juhtuma imelised asjad, et piisab vaid viibata võluvitsaga ja... Seega on nad meeletult auahned selle sõna otseses tähenduses ja ka lahku kirjutatult – au ahned, sest nad on kindlad, et neid lihtsalt peab austama.

Meie neiukene-noorukene, nagu kogu tema põlvkondki, tahab midagi enam kui mugavat elu ja kindlustatust, see on nende jaoks liiga vaike, et olla elu, mida nad... nägid joonis- ja tavaseriaalides. Nad tahavad kõik superkarjääri, pelgalt haljale oksale jõudmine on nende jaoks mäge. Ja siit ka vastuolu: nende vanemad soovisid elada vaid Helges Tulevikus, aga nemad soovivad Isiklikku ja Erakordselt Helget Tulevikku.

Loomulikult on ka sellele põlvkonnale, vanemate eeskujul või kiuste, eelkõige tähtis majanduslik kindlustatus, kuid peale selle soovivad, et töö oleks neile meeldiv kui mäng. Sellest viimasest ei osanud nende vanemad unistadagi. Aga neiukene-noorukene on midagi enam kui lihtsalt auahne ja au ahne. Vanemad on ju talle maast madalast sisendanud, et... sa oled Ülim Olend!

Jõudsimegi Maslow'd mõnitava pseudopüramiidi järgmise astme peale: neiuke-nooruke ja kogu tema põlvkond elab ju ulmemaailmas, mida lahutab tegelikkusest kui mitte valgusaasta, siis põlvkonnapiir kindlasti. Õppides kõrgkoolis, no mitte midagi „prostat“, ikka välismajandust, semiootikat või välisavalikku superhaldust, mõtlen meie kangelanna: „loomulikult oleme me rikkad, andekad ja edukad, me leiame palju parema ametikoha ja teenime palju rohkem. Ja mina olen meie kursal kõige erilisem, minust jääb jälg ajalukku, ma kõrgun lolli massi kohal oma sära ja tarkusega.“ Selline on kogu põlvkond, kes arvab, et võib ühe sõrmenipsuga mere muruks muuta. Iga selle põlvkonna isend on omameelest superisend ja võib korda saata imesid... kui see neetud kool ükskord ometi läbi saaks.

Ja siin ongi peidus Saatuse Palgamõrtsuk, kes tulistab hetkel kui ulatatakse aastaid oodatud diplom. Kui neiukese-noorukese vanemad valmistusid kogu oma õpiaja kohtuma oma suure vastase Ränga Tööga, siis meie semiootilis-geniaalsed õrnhinged olid ju kindlad, et nii Ülimad Olendid kui nemad, hakkavad elus vaid sõrmi nipsutama ja asjad lihtsalt sünnivad. Tuleb

vaid marssida suurfirma või ministeeriumi uksest sisse ning kohe taibatakse, et siin ongi kauaoodatud Messias, kes teab, kuidas asjad tegelikult käivad.

Aga Saatuse Palgamõrtsuk on juba lahti lastud ning nüüd selgub, et terve põlvkonnatäis on kõik Ülimad Olendid ja eelmine põlvkond on neile väga kitsad ukseaugud pärandanud, ja vähe on neid ka.

Isegi praegu, kui keegi sellest põlvkonnast juhtub neid sõnu lugema või kuulma, mõtleb ta: „Mida asja?! See on ilus jutt, aga mitte minu vaid nende jobude kohta. Mina olen eriline!“ Ja nii nagu teistel, on ka meie neiukese-noorukese start karjääriredelil määratletav üheainsa lausega: „Olen nagu olen, kuni maailm märkab kui eriline ma olen.“ Aga aastad lähevad ja tegelik töö on ikkagi veri, higi ja pisarad. Ja seda isegi siis kui teie sihiks ei ole karjääri taevalik tipp. Et elus hakkama saada, mitte rikastuda vaid keskpärane vanaduspõlv tagada, läheb aastaid ränka rabelemist ja selleks pole neiukese-noorukese põlvkond valmis. Ta on ju oodanud, et temas märgataks uut Steve Jobs'i või Zuckerbergi, aga nagu neetud, tiivakesed ei kannu. Ja see on vastuvõetamatu, see on väljakannatamatu, see maailm on lihtsalt tõbras! Kui probleemi määratleda, siis koosneb see ilmvõimatutest ootustest ja erakordselt kõrgest arvamusest endast, millele lisandub veel lausa haiglane talumatus enda arvustamise vastu. Ja kuhu siis neiuke paari-kolme aastaga pärast bakalaureust jõudnud on? Sinna, kus oligi, ainult närvid hakkavad ootusest läbi minema. Ja kuna tal on erakordselt kõrged nõudmised oma töökohalt ja töökoht pole ta ootusi rahuldanud, on ta hakkab ta elus pettuma. See omakorda muudab ta sisemiselt õnnetuks. Loomulikult otsitakse ja ravitakse stressi, depressiooni ja muid keerulise nimega erakordseid asju, aga see ei saa aidata. Enamgi veel, talle hakkab tunduma, et tema üle naerdakse, et teda mõnitatakse, et kisub lausa kiusuks.

Vaadates eelmise põlvkonna peale, on loomulik, et näeme seal nii vaesemaid kui rikkamaid, õnnelikumaid ja õnnetumaid. Aga... kuna nad ei surfa netis ega hängi sotsiaalvõrgustikes, siis on nad kahe jalaga maapeal ja ei teagi midagi karjäärist ja väljakutsetest ja panustamisest neisse. Ja ei tea nad ka oma eakaaslaste edust, mis vabastab nad võimalikust kadedusest ning kibestumisest. Neil on hea ja rahulik uni, kui just lapsed... Nad elasid ja elavad oma elu äärmisel juhul pingutavad, et üleaedsest millegagi üle olla ja see vastab samaga. Ent neiukest-noorukest piinab Saatuse Palgamõrtsuk igasuguse sonimisega Facebookis või mujalgi, teate küll – küberkiusamine. Tänu kõigele sellele elab neiukene maailmas, kus:

- Inimesed annavad endast palehigis igasugust teavet – mida sõid ja kuhu kükitasid
- Inimesed avaldavad enda kohta parasjagu niisugust (vale)teavet, mis parasjagu pähe tuleb
- Ja kõik kiidavad oma edusamme ning hirmvägevaid saavutusi, mitte keegi ei tunnista tõde

Tundub, et pidu käib peo otsa, tutvutakse tuntud inimestega, käiakse pidevalt välisreisidel, saadakse austajatelt kalleid kingitusi, süüakse eranditult kallites restoranides. Seda nimetatakse mainekujunduseks. Ja selle pärast tunneb meie neiukene-noorukene, et ümberringi on imeline maailm ja imelised inimesed, aga tema on see ohmukene, keda kampa ei võeta ja kes ainukesena pole saavutanud midagi. Ja see tunne kahjuks süveneb. Ja isegi kui tal läheb tegelikult üle keskmise hästi, piinab teda ometi pettumus ja kadedus.

Mida siis talle soovitada? Mida soovitada sellele kummalisele ent läbinähtavale põlvkonnale, sest nad kanduvad ju edasi ja ilmselt on ka meie neiukene-noorukene kunagi vanaema. Esiteks, ära mata maha oma unistusi, aga hakka neid teostama. Tee tööd ja näe vaeva, tunne verd, high ja tõelise põhjusega pisaraid. Kui sihid Kuud ja paned mööda – satud vähemalt Tähtede juurde! Teiseks unusta ära, et sa oled eriline, ei ole ju! Ja ära võta tõsiselt teiste edukirjeldusi – isegi ministrid näivad väarikad ja soliidset vaid hetkeni kui nad suu lahti teevad.

Lõpetuseks üks näide. Kas mäletate artiklit pealkirjaga „Miks Juku-Kalle Raid nii vähe hääli sai?“? Tsiteerin: «Ma arvan, et ma ei saanud üldse mitte vähe hääli, arvestades seda, et kandideerisin eksperimendi mõttes Iseseisvuspartei nimekirjas, mis koosneb enamasti hulludest, kes kardavad kiiritamist ja seda, et neid lennukitelt mürgitatakse,» pakkus Raid selle põhjuseks.

Aga tegelik põhjus on selles, et ta oli end paljastanud. Aamen.

Uudis: Kaks noort sakslast sõitsid mullu Prahasse, kus tapsid 42 kirvehoobiga juhusliku taksojuhi. Tübingeni maakohus mõistis 22-aastase Hendriku nüüd eluks ajaks vangi. Kuna tema kaaslane Jan oli veretöö ajal vaid 16-aastane, siis pääses tema 10-aastase vabaduskaotusega. Uurimisel selgus, et nii Hendrik kui ka Jan said inspiratsiooni satanismist ja vampirismist. Neile meeldisid vägivaldsed filmid ja muusika. Uurijad leidsid, et Hendrik peab end “Harry Potteri” romaanide ja nende ainetel tehtud filmide tegelasena tuntud kurjaks sadistlikuks nõiaks Bellatrix Lestrange’iks. Olgu see sissejuhatuseks järgnevale.

Nüüd vaatleme eelkirjeldatule järgnevat põlvkonda ja arvestame, et meie kui ida-eurooplased oleme lääne-euroopa suhtes siiski pisukeses ajanihkes. Aga täna on tegu milleeniumipõlvkonnaga. See põlvkond on mina-mina-mina põlvkond. Ja neile on loodud, nende oma abiga, kõik tingimused täielikuks ebaõnnestumiseks. Seda isegi termodünaamika kolmanda seaduse kohaselt. Neil lihtsalt ei ole eeldusi ega õiget alustki eluga toime tulemiseks. Kinnituseks vaadake nende FBsse, jälgige suhtlust, kuulake keelt. Olen nõus, kõik ei ole niisugused, aga kui juba neile eelnevate põlvkondade käitumine on võimaldanud ühiskonna allakäiku ja kirjaoskuse kadumist, kultuurituse ausse tõstmist

multikultuursuse nime all, kui juured on lõigatud, siis... on viimane aeg probleemi märgata ja neil vähestel, kes märkavad ja mõistavad ka reageerida. Kuidas, see sõltub kui sügavas kriisis reageeritakse. Need, kes on sündinud 1985. ja 2005. aasta vahepeal, võivad nüüd teise tuppa minna. Esiteks te ei usu ja teiseks on see teile igav.

Tänaste paarikümneaastaste põhiprobleem on nartsissism. Seda kohtab nende juures kaks korda rohkem kui nende vanematel. Ühe uuringu järgi olid 2009. aastal tudengid 58% ennastimetlevamad kui 1982. aasta omad. Juba kooli ajal osalevad nad igasugustel nn. eduelamust pakkuvatel üritustel ja konkurssidel, saavad nii palju kiita ja auhindu isegi viimase koha eest, et 40% neist on veendunud, et neid ootab tulevikus eest palgatõus iga paari aasta takka, sõltumata sellest, kas nad teevad midagi või mitte. Nad on veendunud oma ülimuslikkuses.

Nad ihkavad kuulsust ja võimalust end kuulsuse paistel soojendada. 2007. aastal brittide hulgas läbi viidud küsitlus näitas, et neid koolilõpetajaid, kes soovisid saada tuntud inimese erasekretäriks oli kaks korda enam kui neid, kes soovisid pääseda parlamenti ning neid, kes arvasid end kõlbavat hiigelkorporatsiooni peadirektori assistendiks oli koguni neli korda rohkem. Nad on veendunud oma vaimuvõimsuses ja 60% neist on kindlad, et suudavad intuiitiivselt määrata, mis on õige ja mis mitte. Ja kõige selle taustal tuleb tunnistada, et enamik tänastest 18-28 aastastest elab ikka veel vanemate juures. Nad on tõepoolest lihtsalt laisad. Aastal 1992 soovis 80% noortest vanuses kuni 23 aastat leida kõrge vastutusastmega töö. Kümne aasta eest oli see näitaja langenud 60% peale. Täna on tulemus alla 30%.

Erinevate maade ja riikide milleeniumilapsed erinevad üksteisest, aga on tänu sotsiaalvõrgustikele, globaliseerumisele ning kiiretele muutustele ühiskonnas omavahel rohkem ühte sulanud kui oma kodumaa eelmiste põlvkondadega, kellest nad koguni võõrdunud on. Isegi Hiinas, kus ajalooliselt on perekond inimesele midagi jumalikku ning ülimat, on Internet, linnastumine ning ühe lapse poliitika tekitanud olukorra, kus milleeniumihiinlane on nähtus omaette. Milleeniumihiinlased on kohutavalt enesekindlad ja eneseseklammerdunud.

Võiks arvata, et see on vaid rikkama ühiskonnaosa probleem, ent lähemalt uurides märkame pigem vastupidist. Vaesemad kihid imetlevad ennast ja oma mikrosaaavutusi tükk maad rohkem kui rikkad. Nad on ennastimetlevamad, materialistlikumad ja tehnoloogiast sõltuvamad kui rikkad. Nad on kõige hirmuäratavam ja murettekitavam põlvkond hipiajastust ja baby-boomist saati ning seda mitte piiritu võimuiha pärast vaid just sellepärast et neis puudub võimuiha, nad on tarbijad.

Tööstusrevolutsioon muutis üksikisikud tugevamaks. Neil tekkis võimalus kolida elama linna, tegeleda äri ja luua oma firma. Inforevolutsioon süvendas seda veelgi, lisades juurde ka võimsust – blogijad ja kommentaatorid jätavad endale ja teistele mulje protestist „suurte“ vastu,

YouTube laseb tunda end filmirežissöörina, igasugused pildid endast sotsiaalvõrgustikes ja telefonides jne. Eelmise põlvkonna egokesksus on ületatud kümnekordselt. Ja nüüd tähelepanu: kõigele sellele vaatamata on nende kodanikuaktiivsus võrratult madalam ja nad praktiliselt ei osale poliitilises elus. Või kui, siis karjainstinktist lähtudes ning eelistatavalt klounaadilikult. Tõsi, on ka noortekogusid ja õpilasliituseid, ent need on üksused, mille kaudu varjatult värvatakse, manipuleeritakse ja koolitatakse mingisugustki järgmist ametnikepõlvkonda.

Eneseimetluse kõrval on nende üks põhiomadusi ülbe enesekindlus. Kui ma peaksin pidama loengu keskastme juhtidele, pühendaksin sellest suure osa küsimusele, kuidas tulla toime noorte kaastöötajatega, kes ei mõista hierarhiat, ei tunne kella ja võivad igal ajal minema jalutada, kui neil on igav.

Vaatamata sellele, et nad on oma helges tulevikus kindlad, venib nende puberteedi ja täiskasvanuks saamise vahe aastate pikkuseks. Alaealisus tekkis õieti möödunud sajandi kahekümnendatel, sest veel kümme aastat varem läks keskastme kooli vaid kaduvväike osa lapsi. Suurem osa ühiskondlikust suhtlusest toimus oma perekonna täiskasvanutega või töökohtadel. Täna suheldakse mobiilide või arvutitega mõnikord teadvusekaotuseni, sellest ka kehaasendid, käelabade pisuke deformatsioon jne. Tänu sellele ollakse omasuguste pidevas mõjualas ja saadakse vaid valitud teavet, mis peab jõudma vaid nende valitud ringi. Kes saadab? Mõelge ise. Ja omasuguste mõjuväli on olemuselt anti-intellektuaalne – ülejäänud on ju nõmedad. Aga kahjuks ei ole ajaloost veel teada juhtumeid, kuidas keegi saaks omasuguste mõju all olles vastutustundlikuks täiskasvanuks. Teadmisi saab ju nendelt, kellel on teadmised ja ka kogemused nende rakendamisest.

Milleeniumlased suhtlevad maailmaga praktiliselt terve ööpäeva, seda läbi arvutiekraani, kui nad omavahel kokku saavad, eelistavad nad vestlemise asemel saata kellelegi SMS-e. 70% neist kontrollib oma telefoni mitu korda tunnis. Paljudel neist on välja kujunenud fantoomvibreerimise sündroom ja nad haaravad telefoni järele, lootes saada järgmise surtsaka dopamiini ja kiljatada: „Minu pilti laigiti!“ Just selline sõltuvus pärsib kõige enam inimese loovust, mida hirmsama sõnaga nimetatakse kreatiivsuseks.

Siinkohas laskuksin ka vahetargutusse eestikeelse ja võõrtüvelise mõiste vahel. Visioon-nägemus, missioon-lähetus jne. Tegelikult on ju tihtipeale päris suur erinevus sõna eestikeelsel tähendusel ja võõrtüvelisel mõistmisel. Natsionaalsotsialism on meie mõistes pikalt öeldud natsism ja seostub legendaarse töövõimega koonduslaagriahjudega. Natsionaalsotsialismi eesti keelne vaste rahvusühiskondlus paneb aga enamiku totrasse tühiseisu – saaks nagu aru, aga liiga kaugel oleme, tolerantsusega tapetud ja nulltolerantsusega mõnedes asjades pehmeks pekstud. See tolerantsus on üldse üks müstiline sõjanui, mis noorematele peab lihasse kasvama.

Tolerantsus ehk sallivus on inimese või ühiskonna võimelisus taluda, tunnustada ja usaldada harjumuspärasest erinevaid arvamusi, uskumusi,

hoiakuid, tavasid, kombeid, ideoloogiaid või kultuure üldse. Sallivus ei pruugi alati tähendada heakskiitu või mõistmist, kuid enamasti sisaldab austust. Mõelgem selle õudustäratava definitsiooni peale: võimelisus taluda, tunnustada ja usaldada harjumuspärasest erinevaid arvamusi, uskumusi, hoiakuid, tavasid, kombeid, ideoloogiaid või kultuure üldse... ja leida siinjuures, et mõned valitud on siiski vaenlased?!

Vaatame The Local'i uudist: Saksamaa Föderaalne Konstitutsioonikohus lubab Saksamaa presidendil Joachim Gauckil nimetada natsionaalsotsialistlike vaadetega erakonna NPD liikmeid "totakateks". Erakonna hinnangul peaks presidendi töö olema rahva teenimine ja välismaal esindamine, mida peaks ta tegema päevapoliitikas igati neutraalseks jäädes. Saksamaa Rahvusdemokraatlik Partei on rõhutatult globaliseerumisvastane ja euroskeptiline. Näiteks toetatakse surmanuhtluse taaskehtestamist. Samuti nõutakse programmis kõigi sakslastega asustatud alade taasliitmist riigiga. Õiguskaitseorganid on üritanud erakonna tegevust keelustada, kuid tulutult. Kohus leidis, et arvestades NPD vaateid ei öelnud riigipea midagi valesti. Aga mis oleks saanud siis, kui ta oleks öelnud näiteks hoopis, et homod, juudid, neegrid või sportlased on napakad?

Meil tuleb kõrgema käsu peale vabalt taluda nende vördjalikke seisukohti enda suhtes, mis nende suhtes ei kehti – kas kuningakojad tolereerivad troonipärija teist nahavärvi ja teisest kultuurist abikaasat? Kas Euroopas talutakse, tunnustatakse, usaldatakse rahvusriike? ...aga tagasi loovuse ja kreatiivsuse juurde. Jagaksin need mõisted ainelisuse ja mõttelisusega kahte kasti: loovus on kui sa teed silmaga nähtava ja näpuga katsutava asja, kreatiivsus on millegi vaimse või intellektuaalse tegemine. Ja loomingulisus võiks tähistada neid kahte korruga või üldnimetajana.

Seesama „laikimiste“ rahuldust vallandav neurotransmitter ja neurohormoon dopamiin annabki rahuldustunde enne kui kavatsetaksegi midagi luua või kreateeretada.

Meie lähiajaloo andmetel suurenes noorte loomingulisus vabas maailmas vahemikus 1960-1980 ja hakkas siis pidurduma, langema, kukkudes lausa kokku 1998 aasta testide järgi. Järgnes midagi järeldatavat kuid siiski ootamatut: alates sajandivahetusest hakkas langema empaatia. Empaatia on võime tajuda teiste emotsioone, tundmusi, tundeid ja vajadusi. Empaatiat on hädasti vaja kasvõi selleks, et tunda huvi teiste inimeste ja nende seisukohtade vastu. Nagu näeme, on see laine jõudmas või õigemini juba jõudnud ka Eestisse. Siingi on tekkinud suhtumine, et on kaks arvamust – minu oma ja vale. Vaadake või ministreid, nende „õigeid“ arvamusi näeme ju kõigepealt.

Ja sellise suhtumise taga on eelkõige eneseimetlus ja järjest harvemaks muutuv silmast silma vestlus. Meenutagem ka meie värske peaministri esinemist Narvas, kus tema vastus tegelikult teravale küsimusele oli, mõneti sarnane kolleegide ja eelkäijate omale: „Mina seda asja nii ei näe!“, millega ongi kõik ära öeldud. See on ju hirm küsimuse sisu ees, hirm selle ees, et kui ta „seda

teemat“ kohe ära ei lõpeta, saab ta kodus Andruse käest nagu tupp kass. Või kui mõni värske minister laseb lendu pressiteate, et käis kuskil firmas külas ja „nüüd hakkamegi ainult sellega tegelema ja riik paneb oma õla alla“. Tuttav ju, aga riik pole tegelikult millelegi kodumaisele õlga alla pannud, ilma seda kihva keeramata. Ometi on just see episood märgilise tähtsusega nn. valitseja ja valitsetava suhetes meie nn. demokraatlikus ühiskonnas. Arenguid prognoosige ise... või „lugege meie tasulisest väljaandest“ kuidas tegelikult on.

Nii kogutakse FBs, Instagramis, YouTube's ja Twitteris „laike“, paisutakse sisemiselt kui õhupallid ja nii mõnigi on omamoodi kääbustäht, mikrotäht oleks ilusamini öeldud. Seesama toimub ka eraelulises „hängumises“ kaubanduskeskustes.

Kas teile ei tundu, et see põlvkond on kasvanud ja nüüd elabki tõsieluseriaalis, mis on ju oma olemuselt üles ehitatud vaeste ja kannatajate eneseimetlusele? Nüüd on see jõudnud ekraanilt välja, et mitte kiruda hullumaja plangu madalust. Aga noored ongi ju kasvatatud sellises seriaalis elamiseks, mõelgem multikakangelaste ja igasuguste Isaurade ja sajandi armastuste peale! Isegi kolmekümneselt ei ole neil selget enesemääratlust, arusaamist, kes nad on, ehk hirmsama sõnaga märgitult: neil ei ole vettpidavat identiteeti. Ja samas ka vastupidi: nende eneste meelest on nad äärmiselt täpselt määratletud ja seda juba nii neljateistkümnendast eluaastast. Ent see on sisemine, ainult endale kuuluv enesemääratlus, mis väljapoole ei ulatugi.

Massimeedia on eneseimetluse toitja-ema, roosade prillidega Alma Mater, mis annab lihtsakoelistele inimestele võimaluse end ekraanil ära tunda ja samastada oma kannatusi ekraanil nähtavaga, täites neid samal ajal lootusega, et küll nendegi juurde tuleb „Kodutunne“, Helge Tulevik või vähemalt miljonivõit, mis teeb nad kuulsaks, rikkaks ja ilusaks. Tarkust on ju omalgi.

Milleeniumipõlvkonna enesetähtsustamine on jätk neile eelnenud põlvkonna kultuurilistele ja ajaloolistele suundumustele; revolutsioon see ei ole, selleks ollakse liiga jõuetud nii vaimses kui füüsilises mõttes. Nad ei ole uus liik, pigem on nad mutandid, kelle peamine omadus on ülbus. Ülbus ei ole neil pelgalt kaitsereaktsioon vaid pigem ühiskonda trügimise ja sellega omamoodi kohandumise vahend. Ülbusega hangitakse endale küllust.

Kui siia juurde kujutada nüüd ette talupoega või vabrikutöölise, siis näeme, et nendel ei olnud eelkirjeldatud arenguks isegi väikseimat võimalust, sest neil ei olnud selleks aega. Neil oli oma kindel töö ja arengusuund, mille hooletusse jätmine oli eluohtlik. See oli kogu nende karjäär. Kontrastiks esivanematele on paljud tänased 25-aastased alustanud „karjääri“ juba vähemalt seitsmel erineval elualal, nii näitavad ankeetküsitlused ja CVD. Ja nad ei ole pettunud, sest nad on „mitmekülgselt andekad“ ja loevad tihti peavoolumeediast, kuidas see või teine eilne juuksur on multitalent ja oskab plaate grammofonile asetada, pürrib poliitikasse, esineb moेतendused ja lendab vajadusel ka kosmosse. Nad usuvad end samasugused olevat.

Tänu on-line kohtingutele sotsiaalvõrgustikes (sõna ühiskond ei tahaks siin küll sotsiaali asemel kasutada, muide, nagu ka sotsiaalabil ei ole seost ühiskonnaga), saavad nad mitmeid rahvusvahelisi sidemeid ja seega ei pea nad ka abielluma koolipõlvearmastusega või vähemalt koduriigi kodanikuga. Või peaks juba ütlema oma vanemate koduriigi kodanikega – neil ju pole riigipiire ega seega ka... mõelge ise, mida.

Tänu eluea pikenemisele, meditsiinile, tehnoloogiatele võivad naised nüüd sünnitada vanuses, mis veel eelmisele põlvkonnale keeruline oli – neljakümnendates, et oleks tulevikus mänguasi või põetaja omast käest võtta. Ka keskmine abiellumisiga vastassoolisega nihkub järjest kõrgemale, kui üldse kätte jõuab. See omakorda kujundab-arendab mõisteid perekond, sugukond, hõim. Ja kui siia juurde lisada „vabastavad“ seadused, näiteks: „MTÜ Lastekaitse Liit hinnangul on riigikogu menetluses olev samasooliste kooselu seadustamine tervitatav samm ühiskonna avatuse ja võrdõiguslikkuse poole. Et see protsess valutumalt kulgeks, tegi liit omalt poolt soovitusi, et koolides ja lasteaedades suurendataks selgitustööd samasooliste ja nende kooselu kohta“, siis... võib öelda, et nende inimeste käitumist iseloomustavad samad sõnad, mis vanasti iseloomustasid rikkurite ärahellitatud lapsukesi. Muide, rikkuritele käib nende virtuaalrikkuste haldamine juba tihtipeale üle jõu ja mõistuse nagu legendaarsele türki sultanile oma tuhande naise rahuldamine. Arvutage ise, kui palju aega jääb sultanil päevas oma naiste peale, kui ta korralikult sööb, välja magab ja ka duši all käib. Proovige!

Mis on muutunud? Kui Prometheus tõi ilmarahvastele tule, siis Internet purustas kõik suhtlusahelad, avas teabe ja võimalused, mis vanasti salateadmiste hulka liigitati. Kuna seetõttu ei austa noorsugu võimu ja ametiredeleid, vastatakse neile tegelikult sama suhtumisega. Õigemini, noori mõneti lihtsalt ei tunnista olemas olevaiks. See on ka põhjus, miks milleeniumilapsed on ajaloo esimene mittemässav põlvkond. Ja pealegi on neil MTV.

Muide, MTVst. Kui vanasti oli MTV „ala, kuhu ei kutsutud lapsevanemaid“, siis täna on lapsevanemad pea igas Stephen Friedman'i saates. Selle kohta ütleb ta ise: „Üks meie küsitlusi näitas, et kaasaegne noorsugu delegeerib oma superego vanematele. Isegi kui küsimuse all on kõige lihtsamad asjad, küsitakse nõu papalt-mammalt.“ 2012. aastal näidati Google Chrome'i reklaami, kus tudengineiu arutas oma elu pisiasju alati isaga – et vanema ei mõista noori, olevat vananenud seisukoht: „Enamiku minu sõprade vanemad suhtlevad aktiivselt suhtlusvõrgustikes, „laigivad“ ning jagavad igasuguseid asju“. Nii kuulutas see reklaam. Ja tõesti – raske on mitteda või olla konfliktis vanematega, kes sama moodi kuulavad räppi ja ropendavad. Suurkorporatsioonid hakkavad aga selle taustal kohanduma mitte enam noorte harjumustele vaid looma neile ka ootusi ja lootusi tulevasele töö- ja elukeskkonnale.

Filmide ja videomängudega tegelev DreamWorks hiilgab sellega, et nende 2200 töötajast on veerand või enamgi alla 30 aastased idee- ja

harjumustedoonorid. Samal ajal vanad kalad nagu veerand sajandit ametis olnud Dan Satterthwaite, kes tegeleb isiksustevaheliste suhetega, teavad, et Maslow' püramiidi seadused käsivad mitte üksi noortele maksta, vaid anda neile võimalus eneseteadvustamiseks. Selle tarvis külastavad need laborinoored oma tööajal näiteks fotograafia meistriklasse ja töötubasid, tegelevad skulptuuriga, maalivad, treenivad karated, väntavad filme – ikka et neid ja nende kujunevaid harjumusi saaks uurida. Kui üks noor ja andekas kuulutas, et karate pole ikkagi ju-jutso, seati hoobilt sisse ka ju-jutso töötuba. Näete, see põlvkond ju oskab oma suhtluseeliseid läbi suruda, et saada tarbida, mida tahes. Nad teavad, mida sa öelda kavatse, juba enne kui sa suu avad. Ja nad on armsakesed – oma ükskõiksuses sinu vastu ei taha nad isegi sulle kätte maksta.

Nad tolereerivad kõike ja kõiki, kui just videos kedagi kolliks ei sildistata. Ilmselt sellepärast tänapäeva noored ei mässagi vanade vastu, et nad ignoreeriva, nende maailm ei ulatu teisteni, see on sissepoole. Seepärast on nad ka tegelikult ettevaatlikud, kirjutavad uusi äppe ja lahendavad virtuaalprobleeme, mis peavad andma labidale uue hoo.

Nad on püsivalt optimistlikud ja idealistlikud olemasoleva kasutajad või ärakasutajad. Pigem kitsal rajal mõtlejad kui laial teel unistajad. Ja, tähelepanu, nende minakesksuses ei ole neil juhte! See on ka Tahriri väljaku, Occupy Wall Street'i, Maidani, aprillimässu ja kasvõi piirileppe vastaste meeleavalduste tühjamineku üks põhjus – käidi korra üritusel, tähelepanu ei äratatud ja – pohhui, nagu on kombeks hämmastavalt iseloomustavalt öelda. Need noored ei tule ju unistuste või ideedega, nad tulevad Minaga.

Enamik neist vajab tunnustust ning selle saamiseks säutsutakse Twitteris, riputatakse üles pilte ja püütakse ohutul viisil silma paista. Neile meeldivad „kuulsused“, aga nad ei jumalda neid. Enamalt jaolt ei taha nad kuhugi kuuluda, sest see madaldab. Tõsi, luuakse noortekogusid, aga need on ju „ülendatute“ jaoks, et nad kamandaksid ja „oma“ seisukohti avaldaksid. Usuküsimustest pole meie aladel mõtet rohkem rääkida kui hooajamoest. Samuti peab suukesed kinni hoidma passionaarsuse küsimustes. Küsite, mis see passionaarsus on? Uurige ise!

Milleeniumipõlvkond jumaldab oma telefone, aga ei armasta nendega rääkida, neid näpatakse. Ja mis ilmselt tähtsaim: milleeniumipõlvkond pole mitte ainult suurim põlvkond inimkonna ajaloos vaid ilmselt ka viimane põlvkond, viimane sotsiaalne grupp, keda saab üldistada.

Tegelikult on juba mõnda aega tekkinud noorte hulgas iseseisvaid mikropõlvkondi. Eks neid ole tekkinud ju ka viimasest suurest sõjast alates, ent ajavahed põlvkondade vahel on tänu ühiskondlikele suurematele muutustele olnud suuremad – Stalini surm, Hruštšovi sula, uus nõiajaht, Brežnevi lahkumine, kooperatiivid, vabadus... jne. Enam vähem kümne aastane samm. Nüüd on see väiksem ja aina kahaneb koos uute telefonimudelite ja arvutitega.

Milleeniumlased on laisad ja ennastimetlevad, ent neid on palju. Kuidas tulevad nad toime ühiskonnaga ja arenguga? Neid on ju palju ja nad kujundavad

midagi. Tõsi, nad ei viitsi sigida. Seda teevad nende eest arengumaad, mis hakkavad varsti „üle ääre“ ajama. Kuidas edasi?

Julien Smith pani kirja 20 asja, mida peaks 20-aastane läänemaailma noor teadma.

1. Maailm püüab sind lolliks teha, sest lollidelt saab õhku müües kergemini raha kätte. Järelikult tuleb ennast mitmekülgselt harida.
2. Ärge uskuge pimesi kooliharidusse. Kuni teile midagi seletatakse, muutub see lootusetult iganenuks. Õppige juhtima, mitte järgima.
3. Lugege nii palju kui suudate ja nii kiiresti kui suudate. Jätke see kõik meelde. Üks raamat nädalas ei ole ju palju!
4. Suhelge silmast silma palju ja erinevate inimestega, saage meistersuhtlejaks. Leidke inimestes õiged omadused ja tegelege nendega.
5. Ärge raisake aega võltstagasihoidlikkusele. Tagasihoidlikkus tapab teie initsiatiivi.
6. Kui teid suhtluses miski ebameeldivalt üllatab, aitab selle vastu ainult suhtluse lõpetamine.
7. Suhelge võimalikult tihti vanemate inimestega, omasugused ei suuda teid aidata. Vanemad inimesed teavad tihtipeale just seda, mille teie saate teada alles hiljem ja valusa kogemusena.
8. Otsige endast targemaid ja kavalamaid ning suhelge nendega kuni nad ei ole enam targemad ja kavalamad. Ärge olge keskmine vaid püüdke saada juhiks.
9. Aeg muudab teid konservatiivsemaks. Sellepärast tuleb kõige hullumeelsemad ideed realiseerida kohe! Hiljem te enam ei julge.
10. Ärge kulutage mõtlematult, looge tagavara, et ellu viia oma hullumeelne idee.
11. Ärge jätke muljet vaid omandage kogemusi. Uue auto asemel käige ära näiteks Viinis või Londonis. Sellest saadud rahuldus on suurem.
12. Ärge usaldage kodumaist hinnakujundust, tuhnige internetis ja hoidke raha kokku. Kui elate palgapäevast palgapäevani, katsuge venitada see periood vähemalt seitsme nädala peale. Ideaalis peaksite olema kindlustatud vähemalt viieks aastaks.
13. Õppige projekteerima, see arendab mõtlemist, mälu ja kujutlusvõimet.
14. Hoidke kehakaal mõõdukas, sellest on väga palju abi.
15. Õppige korralikult süüa tegema, see muudab elu palju hubasemaks ja aitab meeletult raha kokku hoida.
16. Magage korralikult välja, pooluimasena pole te midagi väärt.
17. Tehke märkmeid ja ärge usaldage mälu.
18. Määrake kindlaks Suur Eesmärk ja lubage Juhusel end aidata. Kui teil ei ole eesmärki, kulgeb elu muidugi edasi, aga eesmärgiga saavutate te rohkem.

19. Saage mingi ala asjatundjaks. Raisake selle peale viis aastat, ärge käige kui kass ümber palava pudru. Kui tahate pärast seda ametit vahetada – tuld!
20. Ärge püüdkegi muuta või ümber kasvatada inimesi. Lihtsam on leida teised inimesed vajalike omadustega.

Kokkuvõtteks lisaksin, et ei ole siin maailmas midagi kindlat. Ka eeltoodu on vaid üks arusaamine toimuvast, mida taustana kasutades saavad paljud ülilähiminekiku ja tänased sündmused hoopis teise mõtte. Ka tulevik, vähemalt nii nagu sellest tänased ministrid räägivad, ilmestub teisiti. Võimalik, et mõned nooremad hakkavad kriitiliselt vahet tegema soovmõtlemise, minageniaalsuse ja tegeliku elu suundumuste vahel. Mõelge sellelegi, et meie lühikese nn. iseseisvuse ajal on erinevad majandusministrid tormanud tuli takus mööda maailma ja sõlminud nii palju kaubanduskokkuleppeid, et kui me peaksime igale leppele loovutama nõõpnõela, ilmselt ei jätkuks. Kas ka see on soovmõtlemislik bluff? Ja Sandor Liive vägiteod Eesti Energiaga Utah's - vägisi tundub, et see on vaid kattevari ja vennikesed otsivad seal hoopis inkade kaduma läinud kulda, mille sära kellegi ajast ei kao.